

Stadsnatuur en natuurinclusief plaagdierbeheer

Natuurinclusief ontwerpen en bouwen binnen de stad is trendy geworden. Het recente inspiratieboek *Stadsnatuur Maken* is een illustratie van die trend. Stadsnatuur is een rijke natuur, in tegenstelling tot onze agrarische buitengebieden die in toenemende mate worden bepaald door monoculturen van slechts een paar soorten planten. Sloten worden geschoond. Bermen worden geklepeld in plaats van gefaseerd maaien en afvoeren. Populaties van schadelijke diersoorten worden met biociden geminimaliseerd, dikwijls preventief. De biodiversiteit van onze buitengebieden is relatief arm geworden. Dat is de prijs die wordt betaald voor agrarische succesverhalen. De toepassing van gewasbeschermingsmiddelen draagt positief bij aan landbouwefficiëntie, maar de verarmde biodiversiteit is de andere kant van de medaille. Het buitengebied verwordt tot zombienatuur: het lijkt groen maar is zo dood als een pier. Natuurinclusieve steden bieden tegenwicht.

Tekst: Albert Weijman, KAD, Niels de Zwarte, Bureau Stadsnatuur Rotterdam en Jelle Reumer, Universiteit Utrecht

De natuurinclusieve stad

Anders dan menig een zou verwachten is de biodiversiteit binnen de stedelijke omgeving ongekend hoog. Het natuurinclusieve denken wil die rijkdom koesteren en verder versterken. Gelukkig zien hedendaagse stadsbewoners de weldadige invloed van 'groen' in de stad. Dan denkt menig een aan het openbaar groen van bomen langs onze wegen en in parken, maar even belangrijk is het privégroen van particuliere tuinen, daken en balkons. Verstening van tuinen betekent verarming van de biodiversiteit. Als reactie voeren een toenemend aantal gemeenten, waterschappen en bedrijven de Operatie Steenbreek uit. De groene strijd tegen

wateroverlast en oververhitting en vóór biodiversiteit is in gang gezet. Alle particuliere tuinen zijn in potentie microreservaten voor de stadsnatuur en kunnen bijdragen aan waterberging en koelte. Samen vormen alle stadstuinen één groot nationaal park. Het grootste van Nederland. Zo beschouwd is elke bezitter van een tuin, een groene gevel, een groen dak en zelfs een groen balkon een potentiële natuurbeheerder! Al die particuliere natuurbeheerders kunnen gaan samenwerken met de beheerders van de publieke ruimte en elkaar versterken. Ook de openbare buitenruimte in de stad vervult steeds vaker de rol van natuurgebied door ecologisch beheer. Tal van Nederlandse gemeenten stellen daarnaast paal en perk aan het gebruik van biociden. Deze ontwikkelingen dragen bij aan het vergroten van de stedelijke biodiversiteit. Nieuwe kansen voor de natuur liggen dus binnen stedelijke grenzen. Maar ook het aantal mensen dat van het platteland naar de steden trekt zet door. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht zullen in 2030 15% meer inwoners huisvesten dan in 2015. Dat maakt dat de natuurinclusieve stadsontwikkeling urgenter is dan ooit.

Het begrip plaagdier is een perceptie. Is een plaagdier dat ons van een plaagdier bevrijdt eigenlijk wel een plaagdier?

Foto: Danielle Knieriem

Gewenste en ongewenste natuur

Stadsbewoners ervaren stadsnatuur niet alleen maar als gewenst, want het faciliteren van de natuur in de stad kent ook schaduwkanten. Jelle Reumer schrijft in *Wildpark Rotterdam* (2014): "Al meteen vanaf het allereerste begin, zo'n vierduizend jaar geleden, boden steden niet alleen aan mensen maar ook aan allerlei dieren plantensoorten onderdak; cultuurvolgers, commensalen, parasieten, profiteurs veelal. Ratten en muizen waren er zeker al vanaf het begin bij. Honden en katten ook, alleen kwalificeren we deze niet als ongedierte, maar noemen we ze met een chique woord 'gedomesticeerd'. Al dan niet met het blote oog zichtbaar klein grut, niet te vergeten: hoofdluizen, schaamluizen, mensen- en kattenvlooien, schurftmijten, spoelwormen, bedwantsen, bedmijten. Eenzaam is de mens nooit geweest, en dat zal hem niet meer lukken ook...".

Van exclusieve ongediertebestrijding tot inclusief stadsnatuurbeheer

Binnen de stadsnatuur komen 'superdieren' voor, waar we vaak overlast van ervaren. Dit feit kunnen we maar beter accepteren; een samenleving betekent niet alleen maar samenleven als mensen, maar ook met onze levende omgeving van planten en dieren. Overlast is daarbij een perceptie vanuit normen en waarden en die verschillen van persoon tot persoon en per tijdperk waarin we leven. Wat vandaag onkruid is, wordt morgen gekweekt als stadslandbouw. Vandaag hebben we last van stadsduiven en als deze bestreden zijn, dan zijn het wel weer de kauwtjes of de meeuwen. Het houdt nooit op want er zal altijd wel een soort voorkomen die deze niche inneemt.

Plaagdieren benutten elke nieuwe kans die we hen bieden. We hebben het dan over dieren die we betitelen als exoten, lastposten, plaagdieren of ongedierte. Ratten, muizen, duiven en meeuwen zijn voorbeelden van grotere dieren. Muggen, vliegen, kakkerlakken, vlooien en bedwantsen zijn voorbeelden van hinderlijke of ziekmakende insecten. Vaak is er dus sprake van een overschot aan dieren of planten waarvan overlast wordt ervaren. Die hin-

der willen we dan voorkomen, verplaatsen of bestrijden. Traditioneel houden ongediertebestrijdingsbedrijven zich met deze problematiek bezig. Probleemoplossing was en is het gewenste doel. Bestrijdingsmiddelen waren en zijn de middelen. Het hedendaagse, duurzame plaagdierbeheer is gebaseerd op de theorie van Integrated Pest Management (IPM). Preventie is daarbij het uitgangspunt. Niet-chemische bestrijdingsmiddelen mogen pas worden ingezet wanneer preventieve of alternatieve maatregelen tekort schieten. De toepassing van biociden is een laatste redmiddel. Terecht, want het effect van bestrijdingsmiddelen bedreigt de biodiversiteit van de stadsnatuur.

Preventie wordt nog duurzamer wanneer we de context erbij betrekken, en de ecologie en ecologische voorwaarden van de plaagdier soort in de strategie opnemen. Misschien is het beter om te investeren in natuurlijke vijanden van de te bestrijden soort. Dieren 'bestrijden' natuurlijker dan mensen dat kunnen. Bij rattenproblemen is het lonend om zowel hun leefomstandigheden te reguleren als hun natuurlijke vijanden een niche te bieden. Daarmee scheppen we voorwaarden voor een stadsnatuurlijk evenwicht.

Een nieuwe functie: Preventietechnicus

Gediplomeerde bestrijdingstechnici (BT) beslissen anno 2017 nog over de keuze en toepassing van bestrijdingsmethoden. De huidige BT-opleiding neemt elf dagen in beslag, theorie en praktijk tezamen. Het volgen van de opleiding wordt door de Rijksoverheid niet verplicht gesteld. Het voldoen aan opleidingsnormen, het afleggen van een examen en het volgen van periodieke nascholing wel. In het kader van het stadsnatuurbeheer zou het beter zijn om van preventietechnici (PT) te spreken. Een PT-opleiding zal minimaal moeten gaan voldoen aan opleidingsnormen die gebaseerd zijn op die van het middelbaar beroepsonderwijs. Grondige kennis van basale ecologische principes, de stedelijke fauna en de monitoring daarvan, volksgezondheid, alternatieve bestrijdingsmethoden en publieksvoorlichting dient als basis. Deze gedroomde opleiding klinkt (nog) als toekomstmuziek.

Plaagdierexclusief ontwerpen, bouwen en beheren in de stad

Preventie betekent ook het voorkomen dat steden onbewust worden ontworpen met optimale habitats waar overlast gevende soorten zich kunnen vestigen. Een gebouw ontwerpen met vele nisjes, is eigenlijk een hotel maken voor stadsduiven. Als je niet te veel duiven wilt, moet je dat dus nalaten. Wanneer je slechtvalken nestkasten biedt, zullen die de duiven flink opjagen en soms vangen, waarmee het broedsucces van stadsduiven vermindert. Daarnaast moet worden voorkomen, en liefst verboden, dat duiven voortdurend worden gevoerd met afval en vogelvoer. De onderliggende strategie is: neem preventie mee in het ontwerp, beheer en onderhoud van de stadsnatuur. Zorg voor groene structuren in de stad, zodat daar ook bijvoorbeeld marterachtigen voedsel, een foerageroute en dekking vinden. Zo faciliteer je natuurlijke vijanden die kunnen werken als natuurlijke bestrijders van ratten en muizen. Het korter maaien en snoeien van planten beperkt schuilmogelijkheden voor predatoren en moet worden nagelaten. Zo kan de preventietechnicus van de toekomst samenwerken met groenbeheerders en ecologen. In dynamisch overleg kunnen ze sturen welke dier- en plantensoorten bevordert of juist bestreden zullen worden. Steeds weer kunnen ze samen bedenken wat maatschappelijk gewenst is, wat ecologisch verantwoord is en waar kansen en bedreigingen liggen.

Samenvattend

Niet voor niets stelt de Wet dieren dat elk dier een intrinsieke waarde vertegenwoordigt. Dat geldt dus zowel voor gewenste als voor ongewenste dieren. Vandaar dat wij pleiten voor een integrale, biodiverse visie op stadsnatuur en het beheer daarvan, gebaseerd op de ecologie van de betreffende dier- en plantensoort(en). Plaagdierexclusief en natuurinclusief ontwerpen en beheren horen bij elkaar binnen de stadsnatuur van de toekomst. Preventie is het ultieme biocide. Dieren die niet geboren worden, hoeven ook niet te worden beheerd. Het nieuwe denken over de stadsnatuur biedt nieuwe kansen voor duurzaam en natuurinclusief plaagdierbeheer.